

Шарай Людмила Григорівна, завідувач лабораторії навчального, наукового і методичного забезпечення Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, кандидат юридичних наук, доцент;

Кузьмін Сергій Аркадійович, заступник завідувача відділу навчальної та наукової діяльності лабораторії навчального, наукового і методичного забезпечення Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

УСУНЕННЯ ЗАКОНОДАВЧИХ КОЛІЗІЙ

ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» (далі – ЗУ «Про судову експертизу»), судова експертиза це – дослідження на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду [1].

Норма ч. 1 ст. 69 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) встановлює, що експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право, відповідно до ЗУ «Про судову експертизу», на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.

От же, як бачимо, КПК України, містить в контексті суб'єктів судово-експертної діяльності, пряме посилання саме на норми ЗУ «Про судову експертизу».

У той же час, на практиці та в науковій літературі ми зустрічаємо випадки застосування та тлумачення вказаної норми, яке не відповідає положенням ЗУ «Про судову експертизу».

Наприклад, в деяких джерелах зазначено: «Судово-експертну діяльність здійснюють: атестовані судові експерти, які працюють у державних спеціалізованих установах ... та інші фахівці з відповідних галузей знань, які не є працівниками цих установ, але можуть залучатися слідчим, прокурором, судом до проведення деяких видів експертиз...» [2, с. 202].

На нашу думку, таке тлумачення норм ст. 7 ЗУ «Про судову експертизу», не можна визнати прийнятним, оскільки безпосередньо ч. 1 цієї норми сформульована інакше: «Судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи та у випадках і на умовах, визначених цим Законом, судові експерти, які не є працівниками зазначених установ» [1]. Таким чином, працівники державних спеціалізованих установ законодавством взагалі не віднесені до суб'єктів, які здійснюють судово-експертну діяльність, отже, ні слідчий, ні прокурор, ні слідчий суддя, ні суд, ні інші учасники процесу не можуть доручити їм безпосередньо або клопотати перед ними про проведення судової експертизи. Судовий експерт державної спеціалізованої установи є її працівником, входить до складу штату цієї установи, проводить судові експертизи як службове завдання та виконує інші службові функції із здійснення судово-експертної діяльності, у тому числі і наукові [3, с. 36]. Отже, право прийняття рішення про доручення виконання конкретного експертного дослідження конкретному працівнику (працівникам) державної спеціалізованої установи є виключною компетенцією керівників державної спеціалізованої установи.

Крім того, у деяких науково-практичних коментарях до ст. 243 КПК України (Порядок залучення експерта) може бути зазначено, зокрема: «При залученні експерта, на слідчого, прокурора покладатиметься обов'язок з'ясування необхідних даних щодо спеціальності та компетенції експерта. Ці данні встановлюються під час бесіди з ймовірним експертом...» [2, с. 544].

Згідно чинного законодавства такі дії слідчого, у контексті співробітників державних спеціалізованих установ будуть повністю незаконними через відсутність у нього права самому обирати експерта.

Проте, на наше переконання таке, не повністю коректне тлумачення норм щодо залучення експерта у кримінальному провадженні, обумовлено, в першу чергу, недосконалістю безпосередньо норм КПК України та його неузгодженості, як процесуально, так і термінологічно, з ЗУ «Про судову експертизу».

Зокрема, ч. 2 ст. 242 КПК України встановлює шість випадків, коли слідчий або прокурор зобов'язані звернутися до експерта для проведення експертизи. Проте, усі, крім зазначених у п. 6 цієї норми, види судових експертиз, згідно ч. 3 ст. 7 ЗУ «Про судову експертизу», належать до виключної компетенції державних спеціалізованих установ, до працівників яких, як вже зазначалось вище, слідчий чи прокурор не мають права звертатися для проведення судової експертизи.

Колізія має місце і у ч. 2 ст. 243 КПК України. Де зазначено, що сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення судової експертизи, у тому числі обов'язкової.

Крім того, з незрозумілих причин, законодавець в ч. 2 ст. 242 КПК України, формально не передбачив можливість проведення комісійних експертиз, оскільки обмежив (мабуть помилково!) кількість експертів однією особою, що не відповідає не тільки практиці, а і змісту інших нормам

КПК України щодо проведення експертиз. Хоча, для сторони захисту, у ч. 2 ст. 243 КПК України допустив можливість залучення експертів (тобто двох і більше).

Про можливість доручення проведення експертизи експертній установі законодавець згадує лише у ч. 6 ст. 244 КПК України (Розгляд слідчим суддею клопотання про залучення експерта) і лише, в контексті повноважень слідчого судді, що є порушенням вимог юридичної техніки правотворчості.

Автори цієї доповіді стверджують, що одними з основних прорахунків законодавця при створенні норм ст. ст. 242, 243, 244 КПК України є:

- фактичне ототожнення термінів «проведення експертизи» та «залучення експертів для проведення експертизи», хоча вони не є тотожними за змістом;
- відсутність спеціальних норм, які б регламентували проведення експертизи у державних спеціалізованих установах (аналог ч. 4 ст. 196 Кримінально-процесуального кодексу УРСР (далі – КПК УРСР) та ст. 198 КПК УРСР) та судовими експертами, які не є працівниками державних спеціалізованих установ (аналог ч. 3 ст. 196 КПК УРСР) [4, с. 127–128].

На підставі викладеного вище, автори зробили такі висновки:

1. Необґрунтованим є рішення законодавця щодо фактичного ототожнення термінів «проведення експертизи» та «залучення експертів для проведення експертизи» у нормах ст. ст. 242, 243, 244 КПК України. У нормах зазначених статей термін «залучення експертів для проведення експертизи» та має бути змінений на термін «проведення експертизи»;

2. КПК України необхідно доповнити спеціальними нормами, які б регламентували проведення судових експертиз у державних спеціалізованих установах та судовими експертами, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, що відповідали б положенням ЗУ «Про судову експертизу».

Список використаних джерел

1. Закон України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року N 4038-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 28. – Ст. 232.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К. : Юстиніан, 2012. – 1328 с.

3. Основи судової експертизи : навч. посіб. для фахівців, які мають намір отримати або підвищити кваліфікацію судового експерта / авт.-уклад. : Л. М. Головченко, А. І. Лозовой, Е. Б. Сімакова-Єфремян та ін. – Х. : Право, 2016. – 928 с.

4. Уголовно-процесуальный кодекс Украинской ССР : Офиц. Текст с изм. и доп. По состоянию на 1 окт. 1984 г. – К. : Политиздат Украины, 1984. – 317 с.